

Alisarnermut Piniarnermullu Naalackersuisoqarfik

27. oktober 2016

Appat pillugit killiffik siunnersuinerlu, oktober 2016

Pinngortitaleriffimmit appanik kisitsinernit paasissutissanik nutaajunerpaanik suliareqqiinerit naammassineqaqqammerput, taamaammallu Kalaallit Nunaanni appaqassuseq tamakkerlugu isiginiarlugu killiffiusoq inernerillu kingullit tunngavigalugit nutaamik nalileeqqittoqarneranik tunngaveqartumik siunnersuineq nutarterneqarluni.

Siunnersuinerup nutarterneqarneranut Pinngortitaleriffimmit allakkiaasarsimasut makku aallaavigineqarput:

- **GN1:** Appat pillugit siunnersuineq, september 2013 (1. oktober 2013)
- **GN2:** Timmissat pillugit nalunaarutip nutarsaavigineqarneranut atatillugu tusarniaanermut akissuteqaat, 2015 (1. december 2015)
- **GN3:** Kitsissut Avallerni, Kujataaniittumi, appat ineqarfiat pillugu Naalackersuisunut ilisimatitsissut (21. marts 2016)
- **GN4:** Kalaallit Nunaanni appat killiffiat, 2016 (31. maj 2016)
- **GN5:** Kalaallit Nunaanni appaqarfiit nunap assingani nalunaarsorsimanerat.

Nunatsinni appaqassutsip killiffiata tamakkiisup kingullermik 2013-imi allaaserineqarneraniit (GN1-imi aamma GN4-mi) maanna Kalaallit Nunaata Kitaani appaqarfinnit 17-iusunit 13-iniit kisitsinernit paasissutissanik nutaanik pissarsisimalerpugut; taakku saniatigut Tunumi ineqarfinnit marluusunit aappat aamma ilaannakortuugaluartumik nutaamik kisitsivigineqarsimalerlutik. Kisitsinernit ukiuni 2013-2016-imut ingerlanneqartunit inernerit katersorneqareerput kingusinnerusukkullu Pinngortitaleriffimmit teknikkikkut nalunaarusiarineqassallutik.

Qaanaap kujaliiniittut ineqarfiit ikiliartorfijuarsinnarput

Kalaallit Nunaata Kitaani appat ineqarfii ikiliartorfiusimasut suli ikiliartorfionerat kisitsinerit kingullit takutippaat. Ineqarfiit ikiliartorfionerpaajusut ajornartorsiorfioqisullu Pinngortitaleriffimmit siusinnerusukkullu nalunaarutigineqarsimasut tassaapput: **Upernaviup Kujataa** (Kingittoq), **Qeqertarsuup Tunua** (Innaq), kiisalu **Nunatta Kujataaniittut** (Taateraarunnerit aammalu Kitsissut Avalliit). Ineqarfiit taakkartorneqartuniittut suli taamaattuarsinnarput, kisitsinerilli kingullit suli ikiliartorfionerannik takutitsipput. Nunatta immikkoortuini taakkunani pingasuni 1990-ikkut aallartilaarneranniit appat katillutik ikileriaataat 76 % missaanniippoq, ukiullu 2006-imiit 2016-ip tungaat qiviaannarutsigu ikileriaat 35 % -iulluni. **Upernaviup Avannaatunganiittut** appaqarfiit (Apparsuit Kippakulu) qiviarutsigit anginertaani Apparsuarni appat aamma ikiliartulersimapput. Upernaviup avannaatungaanut tunngatillugu 1990-ikkut aallartinneranniit maanamut katillugu ikileriaat 46 % missaanniippoq, 2008-mit maannamut ikileriaat 24 % -iulluni. **Nuup** eqqaaniittoq ineqarfik (Nunngarussuit) siusinnerusukkut aalaakkaasumik inissisi-

masarsimavoq, kisitsinerilli kingulliit takutippaat aamma taanna ikiliartorfiulersimasoq (2008-miit 32 %). Tassa Qaanaap pigisaa minikkutsigu Nunatta sinnerani appat ineqarfii tamakkerlugit katillugit 50 % missaanni 1990-ikkut aallartinneranniit maannamut ikileriarfiupput, 2006-imiit maannamut ikileriaat 24 % -iulluni.

Tunumilu (Appalik Kangikajillu) pissutsit aamma pitsaaneruallaanngillat, ilisimasaqarfiginngin-neruagullu. Franskit ilisimatusartartut (O. Gilg.) ineqarfik anginerusoq (Kangikajik) 2015-imi alakkartersimavaat kingullermillu 2010-mi kisitsinerminniit tappavani appat amerlassusiat af-faanngorsimasutut naliliiffigigallaqqavaat. Pinngortitaleriffimmit neriuutigaarput tappani ap-paqarfinni pissutsit uppersaasiiorfiginissaat ukiuni aggersuni piarfissaqarfigisinnaassallutigit.

Ineqarfinnit Maniitsup pigisaanit Pinngortitaleriffik ajoraluartumik nutaanik paasisutissaa-teqanngilaq. Paasisutissat taavangaanneersut kingulliit 2009-meersuupput.

Qaanaap pigisaani siuariarneq

Qaanaap pigisaanut tunngatillugu tamakkiisumik isiginiarluni pissutsit ajunngitsumik ingerlap-put, taavaniittut kingullermik 2014-2015 kisitsivigineqarput. Kitsissuni ineqarfik kinguariartulaa-varartutut isikkoqarpoq, ineqarfiillu allat allannguuteqarfiunngitsutut (Appaarsuit) allallu suli siuariarfiusimallutik (Appat, Issuvissuup Appai og Appat Appai). Ineqarfiit tamakkerlugit katil-lugulu siuariaataat 18 % missaaniippoq, kingullermik kisitsivigineqarput 2006-imi. Siusinnerusukkut ilimagisavut malillugit taavani appaqassuseq tamakkiisumik isigalugu ajunngitsumik ingerlavoq. Kalaallit Nunaanni appat piaqqisartut tamakkerlugit isigigaanni taakkua amerlassusiisa 77 % -ii Qaanaap pigisaani piaqqiortarput.

Erseqqissaatigineqassaarlu Qaanaap pigisaani appaqassutsimik naliliisarnarit ataatsimut isigalugit Kalaallit Nunaata sinnerani appaqarfinnik naliliisarnernut sanilliullugit nangaassutitaqarnerulaarmata. Taamaattoqarneranut peqqutaasoq pingarneq tassaavoq ineqarfiit taavaniittut akuttunerusumik kisitsivigineqartarnerat aammalu ineqarfinni angisoorujussuarni appat ulloq unnuarlu pissusilersutaannik (amerlassusiannik naatsorsuinermi nalimmassaatinut ilaasartuq) misissuiniartarnerit ajornakusoornerusarmata.

Maluginiarneqassaaarli Qaanaap pigisaaniittartut appat amerliartornerat Qaanaallu kujataaniittut, Kalaallit Nunaata sinneraniittut, ineqarfiit appaqassusiisa ikiliartornerat qularnanngitsumik imminnut attuumassuteqarsorinangimmata. Appanik misissuisarnarit takutereernikuuat appat ineqarfimminnut aalajaatsorujussuusarmata, ataasiakkaaginannguartigullu naammattoorneqartarput appat ineqarfimmi tuckerfiginngisaminniit allamut nuussimasut. Taamaattumik appat ineqarfinnit ikiliartorfiusuneersut assersuutigalugu ineqarfinnut Qaanaap pigisaaniittunut nuuginarsimasinnaanerit ilimanarpallaanngivippoq.

Tabel 1. Kalaallit Nunaanni appat piaqqisartut tamakkerlutik amerlassusiat (ataasiakkaarlugit amerlassusiat aappariikkaarlugiinngitsorlu), 2009-miit 2016-imut kisitsivigineqarnerat, appaqassutsip 1990-ikkut aall-artinneranniit nikerarnera (Kampp et al. 1994), kiisalu appaqassutsip 2006-2016-llu akornanni al-lannguutai.

NUNAP IMMIKKOORTU A	Ineqarf Amerl.	Massakk. appat amerlass. (2009-16)	King. kisitsineq	Appat Nunatsinn. Amerlass.	1990- imiit 2009-16 allang.	Allannguut king. ukiullu	
Kitaata Avann.							
Qaanaaq	5	362.000	2014/15	77 %	27%	18 %	2006-2014/15
Upernavik N	2	87.000	2013	18 %	-46%	-24 %	2008-2013
Upernavik S	2	3.400	2016	1 %	-74%	-29 %	2012-2016
Kitaata Qeqqa							
Uummannaq	0	0	2010	0 %	-100%	-	-
Disko Bugt	1	1.000	2015	<1 %	-78%	-39 %	2012-2014
Kitaata Kujataa							
Maniitsoq	4	14.300	2009	3 %	-38%	-16 %	2003-2009
Nuuk	1	580	2015	<1 %	-28%	-32 %	2008/9-2015
Nunatta kujataa	2	2.230	2016	<1 %	-78%	-41 %	2009-2016
Tunu							
Ittoqqortoormiit	2	4.800	2010/15	1 %	-72%	-26 %	2010-2015*
Tamakkerlugit	19	475.000	2009-16	100 %	-7%	5 %	2006-2016**

* Kap Brewster-imi 2015-imi kisitsineq (O. Gilg) inerlugu sulililiiffigineqanngilaq. Ineqarfiup aappaa (Raffles Ø) kingullermik 2010-mili kisitsivigineqarpoq.

** Ukiut kisitsiviusut isui – allaaserineqartutuut allannguutit ilaat ukiut ikinnerusut ingerlanerini pipput.

Siunnersuineq

Kalaallit Nunaat tamakkiisumik isigalugu appat ineqarfiini amerlanerpaani peqassutsit kingullermik 2013-imi naliliiffigineqarnerisa kingorna ajorseriaateqaqqinnerusimapput (Qaanaap pigisaa minillugu). Tamanna peqqutaalluni Pinngortaleriffiup innersuussutigaa appat neqissaqarniarnikkut isumalluutaanerisa appartinneqarujussuarnissaat. Taama appaqassutsip kinguariartorneranut peqqutaasut arlaliunerat, imaanngitsorlu piniagaanerat kisimi, siusinnerusukkut allakkiami (GN4) nassuiaatigineqarnikuuvoq, kisiannili piniagaanerat aqquigalugu aqutsiniarneq kisimi ingerlanneqarsinnaavoq.

Pissutsit maannatut isikkoqarnerini Qaanaap pigisaani appanik piaqqisartunik piniarsinnaaneq taamaallaat illersorneqarsinnaavoq. Appat ineqarfiini allani appaqassutsip nikerarnera ima nangiarnartorsiorfiutigivoq, tamakkunangaanneersunik upernaajunerani appanniarsinnaasarnissat illersorneqarsinnaanatik. Naak ukiup ingerlanerani piffissami allami appat piniagaasinnaanerit akornusiinnginnerusussaagaluartoq, taamaattoq taamaaliortoqarsinnaanera innersuussutigianngilaq, tassami appat pisarineqartartut ineqarfinnit suminngaanneersuunerat takuneqarsinnaanngimmat. Peqatigitillugu

erseqqissaatigineqassaaq Islandimi Svalbardimilu appat piaqqisartut aamma ikiliartupiloormata, taamaattumillu appanik taakkunaneersunik ukiaanerani ukiuuneranilu piniartarnerit isumalluutaasinnaajunnaarlutik aamma imaluunniit Nunatsinni appaqassutsimut oqilisaassisuujunnaarnikummata.

Taamaattumik Pinnngortitaleriffik ima siunnersuivoq:

- Kalaallit Nunaanni appat ukiuni quliugallartuni eqqissitvinneqarnissaannik
- Appat upernaakkut piniagaasinnaanissaat immikkut akuersissutigineqassappat tamatuma taamaallaat Qaanaap pigisaanut atortinneqarnissaa innersuussutigineqarpoq (Illoqqortoormiiniunngitsoq allaniluunniit aamma naagga)
- Appat upernaakkut piaqqiornerisalu nalaani anngiortumik piniagaasarnerisa unitsinneqarnissaat anguniarlugu sulisoqassasoq
- Kalaallit Nunaanni appat pillugit aqutsinikkut pilersaarusiortoqassasoq, ilaatigut siuliani taakkartorneqartut ilanngunneqarlutik.

Itinerusumik paasisaqarusunnermi saaffigisassaq:

Seniorforsker Flemming Ravn Merkel email: flme@natur.gl imal. +45 3078 3173